

‘Dierenwelzijn’ – De diergeneeskundige positie

Frauke Ohl, Ludo J. Hellebrekers

.....

Ondanks alle aandacht die het onderwerp dierenwelzijn recent krijgt zowel binnen de veterinaire beroepsgroep als in het maatschappelijke en politieke krachtenveld, blijft de vraag wat welzijn eigenlijk is, een onderwerp van discussie.

Dierenwelzijn wordt vaak negatief gedefinieerd: welzijn is dan de afwezigheid van een aangetast welzijn. Deze definitie gaat terug op een van eerste pogingen om welzijn wetenschappelijk onderbouwd te definiëren. Door de Brambell-commissie zijn in 1965 de vrijheden geformuleerd (1) met de aanname dat dierenwelzijn was gediend als:

- dieren gevrijwaard zijn van honger, dorst of onjuiste voeding;
- dieren gevrijwaard zijn van thermaal en fysiek ongerief;
- dieren gevrijwaard zijn van pijn, verwonding of ziekten;
- dieren gevrijwaard zijn van angst en chronische stress;
- dieren vrij zijn om een normaal, soorteigen gedragspatroon te vertonen.

Vier van deze vijf vrijheden zijn geformuleerd vanuit de optiek dat het ontbreken van ‘onwelzijn’ betekent dat er een toestand van welzijn bestaat. Ook de Nederlandse overheid onderschrijft deze visie: het ministerie van LNV noemt in haar Nota Dierenwelzijn (2) de vijf vrijheden ‘parameters voor een goed dierenwelzijn’.

Het positieve aspect van welzijn (*wel* zijn) blijft in deze en vergelijkbare definities en concepten veelal buiten beschouwing. Later werd daarom geprobeerd om welzijn op een meer positieve manier te benaderen (3): “Well-being is ordinarily used to refer to the presence of positive feelings and experiences (4,5), not simply the

absence of suffering.” En verder: “In fact, the approach advocated by Duncan (6,7) that welfare is about both positive and negative feelings and thus the satisfaction of desires and wants (which he defines as cognitive representations of needs), has opened the door to the consideration of the broader quality of life issues discussed in this article.”

De meest recente ontwikkeling zet een belangrijke stap door de perceptie van het dier zelf te betrekken bij welzijnsconcepten: “Dierenwelzijn is de kwaliteit van het leven zoals die door het dier zelf ervaren wordt” (8). Dergelijke concepten houden rekening met de veranderende wetenschappelijke en maatschappelijke inzichten over het bewustzijn van dieren. Deze gaan er vandaag de dag vanuit dat (gewervelde, maar deels ook ongewervelde) dieren emoties niet alleen acuut beleven, maar deze ook relateren aan contexten en ervaringen en, afhankelijk daarvan, een bepaald emotioneel aanpassingsvermogen hebben (9).

HET DIERGENEESKUNDIGE CONCEPT ‘DIERENWELZIJN’

Welzijn van dieren is een begrip dat zich net als gezondheid, milieu of veiligheid op verschillende niveaus laat definiëren (10). De diergeneeskunde benadert dierenwelzijn vanuit een (patho)biologisch perspectief (het continuüm van gezond en ziek) in relatie tot ethische waarden en normen, zoals het erkennen van een intrinsieke waarde van dieren. Het diergeneeskundige welzijnsconcept beschouwt welzijn dan ook als een interne toestand die door het individu zelf als positief wordt ervaren. Een individu dat zijn subjectieve interne toestand als negatief ervaart, verkeert dus in een staat van niet-welzijn (slecht welzijn is terminologisch een contradictie, maar net zoals slechte gezondheid gebruikelijk).

DEFINITIE

Een individu verkeert in een staat van welzijn als het in staat is zich actief aan te passen aan zijn levensomstandigheden en daarmee een toestand te bereiken die het individu als positief ervaart.

DIERENWELZIJN

Als het aanpassingsvermogen wordt overschreden, wordt het welzijn aangetast. (De ontwikkeling van biologisch niet zinvol (pathologisch) gedrag wordt hierbij niet als aanpassing verstaan: stereotiep gedrag is bijvoorbeeld een pathologische ‘aanpassing’ op omstandigheden, die het aanpassingsvermogen van het individu overschrijden.)

De objectiveerbare component van het aanpassingsvermogen van een individu is zijn biologisch functioneren binnen een bepaalde context. Naast het fysiologisch gezond zijn, is een belangrijke indicator voor het functioneren van een dier het vertonen van natuurlijk gedrag. Voor gedomesticeerde diersoorten (en -rassen) kan het echter problematisch zijn het ‘natuurlijk’ gedrag vast te leggen, omdat het corresponderende wildtype niet noodzakelijk een referentie vormt. Stam- en rasspecifieke kennis is onmisbaar voor een betrouwbare beoordeling. Niet objectiveerbaar is de beoordeling van de welzijnstoestand door het individu zelf als ‘goed’ of ‘wel’. In deze zin is ‘welzijn’ als beoordeling van het eigen biologisch functioneren dan ook niet objectief meetbaar. Wel kan een welzijnstoestand kwantitatief en kwalitatief worden beoordeeld op basis van bepaalde indicatoren.

BEOORDELING VAN WELZIJN

Voor de beoordeling van welzijn dient een verschil te worden gemaakt tussen een acute situatie en de langetermijnsituatie van een individu.

Voor de acute situatie zijn de vijf vrijheden een goede richtlijn: als een individu vrij is van negatieve prikkels en zijn natuurlijk gedrag kan uitoefenen, kan zijn acute toestand als ‘wel’ worden ingeschat.

Voor de langetermijnsituatie geldt echter dat het beleven van negatieve ervaringen het aanpassingsvermogen van een individu alleen overschrijdt als deze niet door positieve ervaringen worden gecompenseerd (een hond die eens per dag wordt gevoed, ervaart wel degelijk honger, maar weet dat hij gevoed zal worden: zijn algemene welzijnstoestand kan zonder meer onaangetaast zijn).

Kwalitatief kan de toestand van welzijn uiteindelijk alleen door het individu zelf worden beoordeeld. We gaan ervan uit dat dieren hun eigen welzijnstoestand waarnemen en beoordelen (in de zin van 'als positief/negatief ervaren'). De mens kan informatie over deze beoordeling alleen indirect verkrijgen: de interne (emotionele) toestand van een dier vertaalt zich terug in de interactie van het dier met zijn omgeving. Afhankelijk van zijn interne toestand zal een dier zijn reactie op de omgeving variëren. Deze variatie kan worden gezien als indicatief voor de interne toestand (welzijn) van een individu mits (individuele) normaalwaarden bekend zijn (bijvoorbeeld: het natuurlijke gedrag van een hond die in een nieuwe omgeving terecht komt, is exploratiegedrag; een hond die in een negatieve welzijnstoestand verkeert, zal hiervan afwijkend gedrag vertonen, zoals passief of defensief gedrag).

DE DIERENARTS ALS WELZIJSADVISEUR

Om het welzijn van dieren te bevorderen is het informatieniveau van de primair verantwoordelijke dierhouder van cruciaal belang. Omdat bijna iedere dierhouder regelmatig contact heeft met een dierenarts, heeft laatstgenoemde een belangrijke rol als welzijnsadviseur. De faculteit Diergeneeskunde (fD) en de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMVD) achten het daarom ook belangrijk dat dierenartsen voorzien zijn, dan wel worden voorzien, van 'up-to-date' kennis op het gebied van dierenwelzijn. Het onderwerp dierenwelzijn krijgt daarom niet alleen meer aandacht in

de nieuwe 'Bachelor-Master'-opleiding van de fD maar de fD en de KNMVD zullen in de nabije toekomst ook aanvullende en verdiepende opleidingen en cursussen op dit gebied aanbieden.

Dierenwelzijn in de diergeneeskundige praktijk kent veel vormen en kan aan de orde komen op verschillende momenten in de discussie tussen dierenarts en dierhouder.

Bijvoorbeeld:

- Behandelingsmogelijkheden bij gezelschapsdieren: bijna alles is mogelijk, maar is ook alles wenselijk? Eigenaren willen vaak weten of een moeilijke behandeling, zoals het behandelen van kanker met chemotherapie, ethisch verantwoord is ten opzichte van het welzijn van het dier. Hoe kan de dierenarts meehelpen de nodige afweging ten aanzien van het welzijn van het dier te maken?
- De discussie over verschillende trainingsmethodes in de paardensport. Bestaat er zoiets als de 'happy athlete'? Kun je welzijn, in de vorm van natuurlijk gedrag, meenemen in keuringen? Hoe doe je dat?
- Boeren willen vaak best iets doen voor het welzijn van de dieren maar weten soms niet precies wat er mogelijk is. Hoe verhoudt bijvoorbeeld de huisvesting van melkvee zich tot het voorkomen van klauwproblemen, en daarmee tot dierenwelzijn? In welke mate zijn hier oplossingen te realiseren die zowel gezondheid en welzijn als bedrijfseconomie ondersteunen?

Vanuit zijn/haar specifieke expertise kan de dierenarts op het gebied van dierenwelzijn een belangrijke bijdrage leveren. Om toekomstige dierenartsen optimaal erop voor te bereiden het welzijn van dieren te kunnen bewaken en bevorderen, richt het nieuwe onderwijsprogramma van de fD zich op de volgende kerncompetenties:

- De dierenarts is bekend met verschillende dierenwelzijnconcepten;
- Naast het herkennen van welzijnsmissstanden kan een

dierenarts ook adviseren hoe de welzijnstoestand kan worden bevorderd om zo uiteindelijk een positieve toestand van het dier te bereiken;

- De dierenarts beschikt over kennis ten aanzien van de wettelijke en de maatschappelijke context van dierenwelzijn;
- De dierenarts neemt een standpunt in met betrekking tot dierenwelzijn en kan dit standpunt wetenschappelijk onderbouwen en in het dagelijks maatschappelijk verkeer communiceren.

LITERATUUR

1. Brambell Committee (Report), HC Deb 15 December 1965 vol 722 cc279-80W.
2. Nota Dierenwelzijn (2007), Ministerie LNV, oktober 2007.
3. Mech, J.A., Duncan, I.J.H. Poultry Welfare in North America: Opportunities and Challenges. *Poultry Science* 1998; 77: 1783-1765.
3. Myers, D.G. The pursuit of happiness: Who is happy and why. New York: William Morrow. Myers, D. G., & Diener, E. 1995.
4. Tannenbaum, J. Ethics and animal welfare: The inextricable connection. *Journal of the American Veterinary Medical Association* 1991; 198: 1360-1376
5. Duncan, J.H. Welfare is to do with what animals feel. *J. Agric. Environ. Ethics* 1993; 6 Suppl. 2: 8-14.
6. Duncan, I.J.H. Animal welfare defined in terms of feelings, *Acta Agriculturae Scandinavica. Section A. Animal Science. Supplementum* (Denmark), 1996.
7. Bracke, M.B.M., Spruijt B.M., Metz J.H.M. Overall welfare reviewed. Part 3: Welfare assessment based on needs and supported by expert opinion. *Netherlands Journal of Agricultural Science* 1999; 47: 307-322.
8. Ohl F., Arndt S.S. and van der Staay F.J. Pathological anxiety in animals, *The Veterinary Journal*. 2008; 175.
9. Stafleu, F.R., Grommers, F.J. and Vorstenbosch, J. Animal welfare: evolution and erosion of a moral concept. *Anim. Welfare* 1996; 5: 225-234.

Frauke Ohl namens het Platform Diergeneeskunde en Samenleving, te weten: N. Endenburg, H. Vaarkamp, L.J. Hellebrekers, P. van Beukelen, J. Rothuizen, F.J. van Sluijs, J.A. Stegeman, J. van Putten, F. van Knapen, J.B. Helms, A. Grone, F.L.B. Meijboom, A.A. Freriks, A. Barneveld, J.H.M. Verheijden, A. Pijpers. Ludo J. Hellebrekers is voorzitter van de KNMVD.